ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन मार्गदर्शन

आ.व २०७८/७९

१. परिचय: नेपाल संविधान धारा ३५ मा प्रत्येक नागिरकलाई राज्यबाट कानुनमा व्यवस्था भए बमोजिम आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक हुनेछ र कसैलाई पनि आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाबाट बन्चित गरिने छैन भनी स्वास्थ्य सेवालाई नागरिकको मौलिक हक अन्तर्गत राखेको छ। संविधानले ज्येष्ठ नागरिकलाई राज्यबाट विशेष संरक्षण तथा सामाजिक सुरक्षाको हक हुनेछ भनी उल्लेख गरेको छ। स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयले संविधानको भावनानुकुल समेतलाई दृष्टिगत गरी आ.व २०७०/७१ देखि हालसम्म २४ वटा अस्पतालहरुबाट ज्येष्ठ नागरिकहरुलाई निःशुल्क एवम् सहुलियतपूर्ण रुपमा स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउदै आएको छ । चालु आ.व. मा 'ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन निर्देशिका,२०७७' मार्फत थप २५ वटा अस्पतालहरुमा ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवा विस्तार गरी देश भरिका जम्मा ४९ वटा अस्पतालहरुबाट ज्येष्ठ नागरिक निःशुल्क एवं सहुलियतपूर्ण रुपमा स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराईनेछ।

२. उद्देश्य: ज्येष्ठ नागरिकको लागि सुलभ तरिकाले स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न विभिन्न अस्पतालहरुमा ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) मैत्री स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्ने उद्देश्य रहेको छ।

आ.व. २०७८/७९ मा ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) मैत्री स्वास्थ्य सेवा स्थापना तथा सञ्चालन हुने अस्पतालहरु

आ.व. २०७७/७८ सम्म संचालनमा रहेका अस्पतालहरु	आ.व. २०७८/७९ मा थप स्थापना हुने अस्पतालहरु
प्रदेश नं. १	
१.वी. पी. कोइराला स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, सुनसरी २.कोशी अस्पताल, बिराटनगर	१.ईलाम अस्पताल, ईलाम २.संखुवासभा अस्पताल, संखुवासभा ३.सुनसरी अस्पताल, सुनसरी

३.मेची अस्पताल, भद्रपुर ४.उदयपुर अस्पताल, उदयपुर	
प्रदेश नं. २	
५.जनकपुर प्रादेशिक अस्पताल, धनुषा ६.नारायणी अस्पताल, विरगञ्ज ७.गौर अस्पताल, रौटहट ८.गजेन्द्रनारायण सिंह अस्पताल, सप्तरी	४.कलैंया अस्पताल, बारा ५.मलंगा अस्पताल, सर्लाही ६.राम उमा स्मारक अस्पताल, सिराहा ७.बर्दिबास अस्पताल, महोत्तरी
बाग्मती प्रदेश	
९.पाटन स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, ललितपुर १०.चिकित्सा स्वास्थ्य विज्ञान राष्टीय प्रतिष्ठान, विर अस्पताल, काठमाण्डौ ११.भरतपुर अस्पताल, चितवन १२.हेटौडा अस्पताल, मकवानपुर १३.आयुर्वेद शिक्षण अस्पताल, काठमाण्डौ १४.राष्ट्रिय ट्रमा सेन्टर, काठमाण्डौ १५.शुक्रराज ट्रोपीकल तथा सरुवा रोग अस्पताल, काठमाण्डौ	८.भक्तपुर अस्पताल, भक्तपुर ९.धादिङ्ग अस्पताल, धादिङ्ग १०.त्रिशुली अस्पताल, नुवाकोट ११.र्किर्तिपुर अस्पताल, काठमाण्डौ १२.धुलिखेल अस्पताल, काभ्रे
गण्डकी प्रदेश	
१६.पोखरा स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, कास्की । १७.धौलागिरी अस्पताल, बाग्लुंग ।	१३.गोरखा अस्पताल, गोरखा १४.म्याग्दी अस्पताल, म्याग्दी

लुम्बिनी प्रदेश	
१८.भेरी अस्पताल, बाँके १९.लुम्बिनी अस्पताल, बुटवल २०.रासी स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, दाङ	१५.पृथ्वीचन्द्र अस्पताल, नवलपरासी १६.गुलेरिया अस्पताल, बर्दिया १७.प्युठान अस्पताल, प्युठान १८.पाल्पा अस्पताल, पाल्पा १९.रोल्पा अस्पताल, रोल्पा २०.तुलसिपुर अस्पताल, दाङ
कर्णाली प्रदेश	
२१.प्रादेशिक अस्पताल, सुर्खेत २२.कर्णाली स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, जुम्ला	२१.जाजरकोट अस्पताल, जाजरकोट २२.मेहेलकुना अस्पताल, सुर्खेत
सुदूरपश्चिम प्रदेश	
२३.सेती अस्पताल, धनगढी २४.डडेलधुरा अस्पताल, डडेलधुरा	२३.महाकाली अस्पताल, कन्चनपुर २४.दार्चुला अस्पताल, दार्चुला २५.टिकापुर अस्पताल, कैलाली

<u>३. कार्यक्रम संचालन प्रक्रिया:</u> ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) मैत्री स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्दा देहायका प्रक्रियाहरु अबलम्बन गर्नुपर्ने छ;

(क) अस्पतालका सबै विभाग र वार्डबाट ज्येष्ठ नागरिकमैत्री सेवा प्रदान गर्नुपर्ने छ। सामाजिक सेवा एकाई स्थापना भएको अवस्थामा जेरियाट्रिक वार्डको छुट्टै सम्पर्क व्यक्ति नतोकी सो एकाईबाट व्यवस्थापन, समन्वय एवं सहजीकरण गरी लक्षित समूहलाई सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ।

(ख) अस्पतालमा पहिलो पटक सेवा लिन आउँदा बिरामीले नाम ठेगाना र उमेर खुल्ने परिचयपत्र वा प्रमाण कागजात पेश गर्नुपर्ने छ ।

(ग) ज्येष्ठ नागरिकलाई बहिरंग सेवाका लागि टिकट लिन छुट्टै लाइनको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ ।अस्पतालले ज्येष्ठ नागरिकलाई प्राथमिकता दिई आवश्यकता अनुसार बहिरंग सेवा प्रदान गर्ने वा वार्डमा भर्ना गर्नुपर्ने छ ।

(घ) मन्त्रालयबाट प्राप्त अनुदान र अस्पतालको आन्तरिक स्रोतबाट निश्चित रकम ज्येष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य सेवाका लागि छुट्याई सो बजेट सीमा भित्र रही निःशुल्क वा सहुलियतमा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नुपर्ने छ।

(ङ) स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रम लागू भएको अवस्थामा बिमाबाट नै उपचार गर्न प्राथमिकता दिनु पर्नेछ । उपचारको क्रममा बिमाको रकम अपुग भएको अवस्थामा मात्र यस कार्यक्रमको रकम खर्च गर्नुपर्ने छ।

(च) ज्येष्ठ नागरिक सामाजिक सेवा एकाईको लक्षित समूहभित्र पर्ने भएकोले ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) मैत्री स्वास्थ्य सेवा संचालन भएको अवस्थामा सम्बन्धित अस्पताल व्यवस्थापनले सो कार्यक्रम तथा सामाजिक सेवा एकाइ संचालनका लागि स्वाथ्य तथा जनसंख्या मन्त्रलाय एबम प्रदेश मन्त्रालयबाट प्राप्त अनुदान रकमलाई एउटै बास्केटमा राखी लक्षित समूहका बिरामीहरुको उपचार खर्च दोहोरो नपर्ने गरी व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ ।

(छ) ज्येष्ठ नगारिकका लागि स्वास्थ्य सेवा ब्यबस्थापन गर्ने जिम्मेवारी सामाजिक सेवा एकाइको हुने छ । सो एकाइ नभएको अवस्थामा अस्पताल ब्यबस्थापनले सम्पर्क व्यक्ति तोकी जिम्मेवारी दिनुपर्ने छ ।

(ज) अस्पतालमा भर्ना भएका अतिगरिब, अशक्त एवं असहाय ज्येष्ठ नागरिक वेडमार्फत निःशुल्क वा सहुलियत रुपमा उपचार सेवा प्रदान गर्नु पर्नेछ।

(झ) आ.व २०७८/७९ मा जेरियाट्रिक स्वास्थ्य सेवा संचालन गर्ने अस्पतालहरुले स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय एबम प्रदेश मन्त्रलयबाट प्राप्त अनुदानको ३० प्रतिशत बजेट भौतिक पूर्बाधार निर्माण, वेड, औजार, उपकरण खरिदमा खर्च गर्न सक्नेछन् भने बाँकी ७० प्रतिशत बजेट अशक्त, असाहय, ज्येष्ठ नागरिकको उपचारमा खर्च गर्नुपर्नेछ।

(ञ) जेरियाट्रिक स्वास्थ्य सेवा संचालन भइसकेका अस्पतालहरुले मन्त्रालयबाट प्राप्त सबै रकम अनुदान ज्येष्ठ नागरिकको उपचारमा खर्च गर्नुपर्नेछ।

(ट) मन्त्रालयबाट निर्धारण गरिएको बजेटभन्दा बढी रकम खर्च भएको अवस्थामा मन्त्रालयले शोधभर्ना गर्नेछैन।

(ठ) अस्पतालको नजिक पर्ने वृद्धाश्रम/ ज्येष्ठ नागरिक स्याहार केन्द्रमा मासिक रुपमा अस्पतालबाट बहिरंग सेवा संचालन गर्नुपर्ने छ । सो सेवा ब्यबस्थापन गर्ने कार्य सामाजिक सेवा एकाइले गर्नुपर्ने छ।

(ङ) यस मार्गदर्शनमा उल्लेख गरिएका प्रावधान एवं शर्तहरुले 'ज्येष्ठ नागरिक (जेरियाट्रिक) स्वास्थ्य सेवा संचालन निर्देशिका,२०७७' लाई प्रतिस्थापना गर्नेछ र यस मार्गदर्शनमा उल्लेख नगरिएका अन्य विषयहरुको हकमा भने सोही निर्देशिका बमोजिम कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।

४. सेवा शुल्क: नेपाल सरकारबाट उपलब्ध गराइएको ज्येष्ठ नागरिक परिचयपत्रको आधारमा अस्पताल ब्यबस्थापनले उमेरहद, शारीरिक अशक्तता र आर्थिक स्थितिका आधारमा मापदण्ड बनाइ ज्येष्ठ नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवामा सहुलियत प्रदान गर्दा देहायबमोजिम गर्नुपर्ने छः

(क) ६० देखि ६९ बर्षसम्मका ज्येष्ठ नागरिकलाई अस्पताल ब्यबस्थापनबाट तोकिएबमोजिमका निश्चित स्वास्थ्य उपचार सेवामा ५०% छुट दिनुपर्ने छ ।

(ख) ७० देखि ७९ बर्षसम्मका ज्येष्ठ नागरिकलाई शारीरिक अशक्तता, दीर्घरोग र आर्थिक स्थितिका आधारमा अस्पताल ब्यबस्थापनबाट उपदफा (क) मा तोकिएका सेवाहरुको दायरा बढाइ स्वास्थ्य उपचार सेवामा ७५% छुट दिनुपर्ने छ ।

(ग) ८० देखि ८४ बर्षसम्मका ज्येष्ठ नागरिकलाई उपदफा (ख) मा तोकिएका सेवाहरुको दायरा बढाइ स्वास्थ्य उपचार सेवामा शतप्रतिशत छुट दिनुपर्ने छ ।

(घ) ८५ बर्षभन्दामाथिका व्यक्तिलाई अस्पतालमा उपलब्ध सबै स्वास्थ्य सेवाहरु निशुल्क उपलब्ध गरुनुपर्ने छ ।

(ङ) अस्पतालले उपलब्ध गराएको वार्ड वा बेडको प्रयोग नगरी प्राइभेट वार्ड वा क्याबिनमा बसी उपचार गर्दा लागेको खर्चमा कुनै छुट सुबिधा हुनेछैन ।

५. अभिलेखीकरण तथा प्रतिवेदन: सामाजिक सेवा एकाइ स्थापना भएको हकमा सो एकाइले र सो नभएको अवस्थामा सम्पर्क व्यक्तिले अस्पतालबाट निःशुल्क तथा आंशिक छुटमा सेवा पाएका बिरामीहरूको अभिलेख राखेको हुनुपर्ने छ ।

(क) रजिष्टरमा अभिलेख राख्दा नाम, ठेगाना, लिङ्ग (महिला, पुरुष, लैङ्गिक तथा येनिक अल्पसंख्यक), उमेर (६० देखि ६९ वर्षसम्म, ७० देखि ७९ वर्षसम्म, ८० देखि ८४ वर्षसम्म र ८५ वर्षभन्दा माथि), रोगको किसिम, बिमाबाट बेहोरिएको रकम, ज्येष्ठ नागरिक कार्यक्रम वा सामाजिक सेवा एकाइबाट बेहोरिएको रकम, प्रेषण गरिएको (माथिल्लो तहको अस्पताल, तल्लो तहको अस्पताल, सामुदायिक तथा पुनर्स्थापना केन्द्र खुलेको हुनुपर्ने छ । सो अभिलेख निर्देशिकाको अनुसूची–४ बमोजिम राख्नुपर्ने छ ।

(ख) अस्पताल व्यवस्थापनले मासिक, चौमासिक र वार्षिक रुपमा नर्सिङ तथा सामाजिक सुरक्षा महाशाखाको इमेल ठेगाना:nursing 2075@gmail.com, स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालयको इमेल ठेगाना:gesimohp@gmail.com र प्रदेश मन्त्रालयमा समेत प्रतिवेदन पठाउनुपर्ने छ ।

६. अपेक्षित उपलब्धि: जेरियाट्रिक वार्ड स्थापना तथा संचालन पश्चात देहायबमोजिमको उपलब्धि हासिल हुने अपेक्षा राखिएको छ:

(१) जेरियाट्रिक वार्ड लागू भएका अस्पतालहरूमा ज्येष्ठ नागरिकहरूले नि:शुल्क, सरल र सहज तवरले स्वास्थ्योपचार सेवा पाएको हुने ।

(२) जेरियाट्रिक वार्ड लागू भएका अस्पतालहरूमा ज्येष्ठ नागरिकहरूको स्वास्थ्य प्रकृति अनुसार औषधी उपचारको व्यावस्थामा विस्तृतीकरण भई गुणस्तरमा वृद्धि भएको हुनेछ ।

(३) ज्येष्ठ नागरिकमैत्री अस्पताल बन्नेछ ।